

**GÖRGEY ISTVÁN TEVÉKENYSÉGE TESTVÉRE,
ARTÚR VÉDELMEBEN
AZ ELSŐ TANULMÁNY: A MOÓRI CSATA**

Szerző:

Lektorok:

Nagy Kristóf
Debreceni Egyetem (Magyarország)

A szerző e-mail címe:
toyota95050@gmail.com

Négy anonim lektor

Absztrakt

A tanulmány a Görgey-kérdés egy kevésbé ismert részletével foglalkozik, mégpedig Görgey István egy rövid, de jelentős munkájával. Görgey István nem volt történész, ügyvéd volt, s talán pont ezért hiányolhatta az objektív nézőpontot, a kérdést addig alakító munkákból. Ezért, mivel egyrészt bátyját, Görgei Artúrt kívánta felmenteni az igaztalan vádak alól, másrészt pedig testhezálló szerepben tevékenykedhetett, István önként vállalta a védelem képviselőjének szerepét, amelyben saját, szabadságharcos tapasztalatai is segíthettek. Első tanulmánya, bár nem a legélesebb vádakot boncolgatja, ám mégis nagy jelentőséggel bírt a kérdés addigi alakulását tekintve. Hiszen addig senki nem lépett fel nyíltan és objektívan Görgey Artúr védelmében. A móri csatáról szóló tanulmánya adta meg az alaphangot későbbi, nagyobb jelentőségű munkáihoz. Jelen munka arra irányul, hogy István kezdeti motivációit, érveit, és hatékonyságát tárja fel az első tanulmányának vizsgálatával.

Kulcsszavak: Görgey István, Görgey-kérdés, móri csata

Diszciplínák: történettudomány, hadtudomány

Absztrakt

*ISTVÁN GÖRGEY'S ACTIVITIES IN PROTECTION OF HIS BROTHER,
ARTHUR. THE FIRST STUDY: THE BATTLE OF THE MOOR*

This study is about István Görgey who was a lawyer, and brother of general Artúr Görgei. He was the only person, who defended Artúr Görgei against the unjust

accusations. Despite, he was not a historian, he represent the most objective position int the debate about Artúr Görgei. This paper present his motivations, arguments and results through his study about the battle of Mór.

Keywords: István Görgey, question of Görgey, battle of Mór

Disciplines: history, military science

Nagy Kristóf (2022): Görgey István tevékenysége testvére, Artúr védelmében. Az első tanulmány: a moóri csata. *Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris folyóirat*, IV. évf. 2022/1. szám. 111-123. doi: 10.35404/LH.2022.1.111

A tanulmány Görgey István *A moóri csata* című tanulmányával foglalkozik. Görgey István különleges szereplője volt a hazai szellemi életnek a 19. század utolsó harmadában. Amellett, hogy Görgei Artúr öccse volt, ő volt a védelem egyik leghatékonyabb képviselője is a Görgei-kérdésben. A Görgey-kérdés tulajdonképpen egy vita volt, amely a körül a kérdés körül folyt, hogy Görgei Artúr a szabadságharc árulója volt-e vagy sem? A történettudomány azóta már választ adott a kérdésre, Görgei nem volt áruló. Akkor azonban ez még nem volt egyértelmű. Az árulási vád olyan történelmi események egyoldalú értékelésére épült, amelyek maguk is véleményesek és bonyolultak voltak. Talán a legjelentősebbek ezek közül 1849-hez kötődnek. Görgei váci nyilatkozata, a tiszafüredi fővezérváltás körüli történések, és a szabadságharc legvégéhez kötődő aradi napok, melynek során a kormány és Kossuth lemondott, Görgeire pedig teljhatalmat ru-

háztak, aki Világosnál letette a fegyvert a cári hadsereg előtt és véget vetett a reménytelen harcnak. Ezt követően a Törökországba menekülő Kossuth, vélhetően, hogy tekintélyét a külföldi hatalmak előtt helyreállítsa, és magyarázatot adjon a szabadságharc bukására, kiadta az úgynevezett vidini levelet, amelyben az okok közt főként a belső árulásra helyezte a hangsúlyt, külön megnevezve Görgei Artúr tábornokot, mint legfőbb okozóját a bukásnak.

A Görgei elleni vádak már a szabadságharc alatt is jelen voltak, ám különös jelentőséget csak annak bukása után kaptak, amikor Kossuth és a Kossuth párti emigránsok képviselték azokat, sőt utóbbiak próbálták ráerősíteni azokra és felszínen tartani őket. Görgei árulását, áruló természetét bizonyítandó vád volt például a móri csatára vonatkozó is, amely Perczel Mórtól eredt, ám különösebb jelentőséget majd csak Horváth Mihály: *Magyarország függet-*

lenségi harcának története 1848 és 1849-ben című munkájának első kiadásában kapott 1865-ben. Ezt a vádat, és azon keresztül Horváth Mihályt, valamint Perczel Mórt kívánta megcáfolni Görgey István, az első „szárnypróbálgatásnak” tekinthető munkájával már említett, *A móri csata* című kritikai tanulmányával 1867-ben.

Mielőtt azonban rátérnek a nevezett tanulmányra fontosnak tartom, hogy kitekintsek Görgey István életútjának fontosabb állomásaira, talán jobban megértve ez által a motivációit egy olyan személynek, akit mindezidáig a történettudomány a háttérben hagyott.

Görgey István 1825-ben született Késmárkon egy szepesi nemesi családban. Tíz testvére közül csak négyen éltek meg a felnőtt kort Ármin, Guido, Artúr és István. Közülük is István volt a legfiatalabb (Görgey, 1904. 152.). Anyját hamar elvesztette, apját a hivatalából adódó kötelezettségek gyakran elszólították hazulról, így gyermekkorában gyakran támaszkodott bátyjára, Artúrra, aki időről-időre próbálta nevelni is öccsét (Görgey, 1916. 9–12.). Bátyjaihoz hasonlóan ő is elhagyta a szülői házat tanulmányaiért. Előbb Lőcsén, majd Podolinban tanult. Ezt követően Eperjesen jogi tanulmányokat folytatott, amellyel 1841-ben végzett. A Görgey családra jellemző volt, hogy férfitagjai előszeretettel vállaltak vármegyei tisztségeket, így egy rövid időre István is Szepes 1847-ben Szepes megye aljegyzője lett. Ezzel együtt részt vett az 1847-48-as országgyűlésen, mint udvari ágensi segéd (Görgey, 1885. 2.). Ezt követően Pesten ügyvédként

tevékenykedett. Majd 1848-ban a pesti forradalom híre magával ragadta, ezért beállt a Földváry Lajos-féle pesti I. nemzetőr zászlóaljba. Augusztustól bátyja, Artúr mellett szolgált hadnagyként, aztán átkerült a honvédséghez, ahol főhadnaggyá léptették elő, és bátyja egyik segédtsíjtje lett. Részt vesz bátyjával a téli, majd a tavaszi hadjáratokban is. 1849 nyarán századosná léptetik elő, és ezzel együtt egy század vezetését bízzák rá. Része a Vág menti harcoknak, illetve egészen a fegyverletételig a főhadserégben, bátyja alatt szolgált. A szabadságharc bukása után Kassán, mint közlegényt, besorozták, és az 57. Haynau sorfalogezredbe került, ahol azonban szolgálatképtelennek nyilvánították (Görgey, 1885. VI.). 1853-ban váltságdíj ellenében szerelhetett le. 1874-től kezdve közjegyzőként is tevékenykedett. Bátyját, Artúrt az emigráció évei alatt folyamatosan segítette. 1912-ben halt meg Budapesten (Markó, 2001. 1078.). Történetírói, történeti tevékenységének középontjában a Görgei Artúrt ért vádak megcáfolása állt, ezért lépett egy számára merőben új területre. Történetíróként igen aktív volt, a már említett móri csatáról szóló tanulmánya mellett számos más tanulmányt és könyvet írt. A teljesség igénye nélkül: *1848 és 1849-ből. Élmények és benyomások...*; *A Görgey nemzetség története*; *Görgey Arthur ifjúsága és fejlődése a forradalomig*; *Görgey Arthur a száműzetésben 1849–1867*. A téma és a célok tehát egyértelműek voltak, rehabilitálni Görgei Artúrt a történettudomány segítségével. Ennek a rögzös útnak az első lépése pedig Mórnál kezdődött.

A moóri csata

Munkája előszavában Görgey kifejti álláspontját Horváth Mihály művére vonatkozóan, valamint arra, amit az képvisel. Ugyanis Görgey szerint egyáltalán nem elvetendő az, hogy Horváth a szabadságharc történetét akarta feldolgozni, ezzel csupán az lehetett a gond, hogy a volt miniszter nem omnipotens elbeszélő. Mivel a mű írásakor (1865) a szabadságharcban résztvevők jobbra még éltek, ezért azok az események egyes részleteire vonatkozóan nyilvánvalóan több információval rendelkeznek, mint a volt miniszter. Ez által – még, ha Horváth törekszik is a lehető legbővebb forrásbázisból dolgozni – felmerülhet az a lehetőség, hogy több részletet illetően téved majd, hibás adatot közöl, hibás következtetést von le egy adott eseményre, személyre vonatkozóan. Forrásai esetleges valamilyen irányú elköteleződéséről, vagy ferdítéseiről szintén nem tehet ugyan, de, ha azok kiderülnek, akkor a kritika őt éri majd. Ám épp ezért üdvöztető az, hogy Horváth nem próbálja önmagát és művét tévedhetetlennek beállítani, helyette felkéri a jóhiszemű kritikát, hogy amennyiben szükséges bírálják meg munkája részleteit. Görgey állítása szerint ennek kíván eleget tenni, ez e tanulmány egyik nem titkolt célja. Azonban ekkor nem volt célja Görgeynek egy átfogó kritikát készíteni Horváth művének mindhárom kötetéről, csupán a móri csatáról szóló részt kívánta górcső alá venni (Görgey, 1867. 3–4.). A móri csata 1848. december legvégén zajlott le, amely során Jellacic horvát bán túlerőben lévő serege

legyőzte a Perczel Mór vezette honvédsereget Móránál. A csata előtt, és a csata közben Perczel számos taktikai hibát követett el, amelyek végül a vereségét okozták. A vereség közvetlenül odáig vezetett, hogy a kormány és a hadsereg kénytelen volt Budát és Pestet elhagyni, amit a császári sereg 1849 első napjaiban gond nélkül elfoglalt. Hermann Róbert és Bona Gábor már részletesen feldolgozták a csata és a téli hadjárat történetét, amely során konszenzus alakult ki Perczel felelősségét illetően.

Elsőként a vádló(k) által felvázolt szituációt érdemes megvizsgálni, amely szerint Görgei Artúr szándékos mulasztást követett el a móri csata tekintetében. Ugyanis Perczel Mór utóbb azt állította, hogy Görgei segítségére hivatkozva fogadta el a csatát, ám ilyen részletről akkor, sem ő, sem pedig Görgei nem tett említést. Perczel Kossuthnak írt jelentésében nem említett olyan dolgot, hogy azért vállalta volna el a csatát, mert Görgei segítséget ígért volna neki (KLÖM, XIII. 557.). Perczel a következőket írja Kossuthnak: *„Igy noba már kiadám a rendeletet visszavonulásra Lovasberénybe, mégis ezen dispositiok után különösen mert Görgei is óhajtá, mikint a sárkányi utat védelmezgem Móránál egy igen jó állásban, hol egy részről túlszárnyalástól nem kelle félnem, más részt álgyuimmal egész vidéken uralkodék, és végre melly előtt a roppant számú lovassággal bíró ellenség erdőség miatt ki nem fejtheté magát, az ellenséget bevarám és megverekedék.”* (KLÖM, XIII. 557.). Az ezen dispositiok arra vonatkoztak, hogy Kossuth egy nappal korábban, december 29-én levelet küldött Görgeinek, amelyben a támadásra biztatta

őt, és Perczelt is. „*Perczel a sárkányi posítiót tartsa s magát a centrummal szintűgy Zsemlyén át kösse össze. Ezen posítióban az ütközetet el kell fogadni.*” (KLÖM, XIII. 539.). Kossuth, erre az álláspontjára ráerősítve egy magán levelet küldött Perczelnek, amelyben szintűgy támadásra ösztönözte őt is. „*Az örökös retirada lehangolta a sereg szellemét, – egy támadás, egy győzelemnek kell okvetlenül történni, még az eldöntő csata előtt.*”; „*Valami győzelmeckét édes Móríczom! különben az örökös retirada lever minden bátorságot a nemzetben.*” (KLÖM, XV: 22.). Ezzel tulajdonképpen Kossuth nyomást helyezett Perczelre, aki a folyamatos visszavonulásért eleve Görgeit okolta, tehát tulajdonképpen jól jött neki Kossuth ösztönzése, valamint az, hogy pozícióját utóbbi is kedvezőnek ítélte egy csatára, ha arra kerülne a sor. Görgeinél nem találunk olyan részletet, amely arra utalt volna, hogy bármilyen ígéretet is tett volna Perczelnek a megtámadása esetére. Ugyanis Görgei elsősorban nem Mór felől várta az ellenséges erők támadását. Az általa vezetett főerőt abban az irányban kellett elhelyezni, amelyből a leginkább valószínű volt az ellenség támadása, és ez nem a móri irány volt (Görgey, 1988. 269.). Tehát Perczel utóbb olyan valótlan állításokat tesz a csatára és Görgeire vonatkozóan, amelyekkel nem találkozhatunk a csata másnapján írt hivatalos jelentésében, melyet Kossuthnak küldött. Ez már csak azért is különös lehet, mivel Görgei és Perczel viszonya eleve konfliktusos volt már az ozorai csata óta, illetve Perczel nem állt Görgei parancsnoksága alatt. Tehát ez egy alkalmas pillanat lett volna Perczel részéről, hogy

befeketítse Görgeit az OHB és Kossuth előtt, amiért cserbenhagyta a csatában, és ráadásul még Görgeitől sem kellett tartania, hiszen nem tartozott annak parancsnoksága alá. Azonban ilyen gesztust akkor nem tett Perczel, nem okolta semmiféle segítség elmulasztásáért Görgeit. Ezt a vádat – valószínűsítem, hogy kettejük viszonyának további romlása miatt – utólag konstruálta és terjesztette el Perczel.

Görgey felróta Horváthnak, hogy az miért csak egy elbeszélésre támaszkodott. Ugyanis addigra már számos, a szabadságharc eseményeit tárgyaló munka, és visszaemlékezés látott napvilágot, úgy, mint Klapka (1851), Görgei (1852), Kmety (1852), Asbóth (1862) műve, de akár külföldi szakmunkákra is hivatkozhatott volna, mint például Wilhelm Rüstow *Geschichte des ungarischen Insurrectionskrieges in den Jahren 1848 und 1849* című munkájára. Ezeket, és főleg a szakmunkákat Horváthnak nem lett volna szabad mellőznie, hiszen neki, mint neves történetírónak tudnia kellett volna, hogy nem szabad egy álláspontot egyetemes igazságnak elfogadnia, és a közvélemény elé terjeszteni. A különböző forrásokat felhasználni, – lehetőség szerint minél többet – hogy azokból a valósághoz legközelebb álló következtetést le lehessen vonni, ez is a történetíró feladata és kötelessége. Tovább valamiféle ítéletet is kell mondania egyes személyek, események, eszmék vonatkozásában, de mindezt nem teheti meg felületes munkára alapozva, és az igazságot nem derítheti fel részletekbe menő vizsgálat nélkül (Görgey, 1867. 6–7.).

Horváth szemben Görgey egyenként megvizsgálja mit írtak utóbb a móri csatáról a már felsoroltak közül. Szemlélve a már felsorolt kortárs, és szabadságharcban tevékenyen részt vevő, vagy arról író személyek munkáit arra jutott, hogy Perczel az OHB-tól, vagyis inkább Kossuthtól kapott parancsot elfogadni a csatát, ha arra kerül a sor, és ezzel együtt Görgeitől semmiféle ígéretet nem kapott arra nézve, hogy ennek során majd előrenyomul megsegíteni őt (Görgey, 1867. 18.). Nem is kaphatott, hiszen Görgei is támadásra számított, csak éppen másik irányból, így szüksége volt csapataira, nem oszthatta meg azokat. Viszont felmerül a kérdés, ami Görgeyt is foglalkoztatta, vagyis, hogy ezek alapján honnan származtak Horváth adatai, amikre a móri történéseket alapozta? Erre a kérdésre választ is talált Görgey, ugyanis szerinte Horváth csak Perczel állításaira alapozta munkája ezen részét. Láthatatlanban hitelt adott Perczelnek, akiről köztudott volt, hogy viszonya konfliktusos volt Görgeivel, állításait tényekként kezelte.

Perczel, és általa Horváth azt állította, hogy az ütközet elfogadásának legfőbb okát a Görgei által ígért segítségben kell keresni. Ám Görgey úgy vélte, ha tényleg volt ilyen momentum az események alakulása során, akkor erről írásos parancsot kellett volna kapnia Perczelnek, hogy, ha a csata rosszul végződné, akkor a vereség miatti felelősséget el tudja hárítani magától, mondván, hogy csak parancsot teljesített. Hiszen neki, mint tábornoknak tudnia kellett mérlegelni az adott helyzetben, hogy megéri-e csatát kockáztatni, vagy nem.

Horváth szerint egy olyan ígéret, amelyet Perczel kapott Görgeitől elviekben befolyásolhatta az előbbi, hogy vállaljon csatát. A vereségért pedig Görgeit okolhatta, akitől parancsot kapott. Ugyanakkor Görgey István szerint ez csak írásos parancs lehetett volna, amelyet utóbb Perczel felhasználhatott volna arra, hogy Görgeit az OHB előtt befeketítse, és ellene eljárást kezdeményezzen, mivel nem cselekedett a saját parancsa szerint, de legalábbis a kényszerű visszavonulása alkalmával felróhatta volna Görgeinek, hogy miért hagyta cserben ígérete ellenére. Viszont ilyen nem történt, sőt közvetlenül a csata után Perczel nem is vereségként értékelte a csatát! A következőt olvashatjuk Görgei visszaemlékezésének vonatkozó fejezetében: *„A Tétény és Hamzsabég (Érd) közötti úton előbb Perczel hadteste foszlányaival, végre magával Perczellel találkoztam. Odalovagolt szekerekbe, és meglepetésemre ezt erősítette; ő feladta ugyan Mórnál a csatát, ez azonban senkit sem jogosít fel arra a felterésre, hogy őt legyőzték; mert az ő veszteségét – mint az az elsőledek szakadatlan bevonulásából is látható – az ellenség jóval fölülmúlja.”* (Görgey, 1988. 272.). Ebből semmi olyasmi nem szűrhető le, amely alapján arra lehetne következtetni, hogy Perczel gyűlölné, de legalábbis neheztelne Görgeire azért, amiért az, ígérete ellenére cserbenhagyta a móri csatában. Ez viszont csak azért lehetett, mert nem is számított Görgeire Mórnál, eleve nem is számolt a segítségével, és mint ahogy azt már korábban láttuk, Perczel csata utáni jelentéséből, amelyet Kossuthnak írt, nem tett említést semmiféle ígéretről vagy segítségről

Görgei részéről. Perczel csata utáni viselkedését pedig valószínűleg csak az magyarázhatta, hogy tisztában volt azzal, hogy a vereségért csak saját magát okolhatja.

Görgey István a földrajzi szempontokat is bevonja a vizsgálatába. A vádnak azt a részét veszi elő és vizsgálja meg, hogy helytálló lehetett-e, amely Görgei állítólagos segítségére vonatkozott volna. Nevezetesen Horváth közlésének egy részletét: „*Görgey már Bicskénél, Perczel Moórnál állott seregével. Görgey tehát rendeletet küldt Perczelhez, hogy Moórnál fogadja el az ütközetet, ígérvén neki, hogy ő maga Bicskéről Bánhidára nyomuland vissza seregével s az ellenséget oldalt fogja megtámadni.*” (Görgey, 1867. 5.). Görgey a földrajzi szempontok vizsgálata által arra próbált rávilágítani, hogy Perczel állításai teljesen nélkülözték a realitásokat. Elsőként azt taglalta, hogy, ha Görgei tényleg tett volna ígéretet a segítségre, akkor nem Bánhidáról – ahogy Perczel állította – hanem Gánthról kellett volna megindítania, mivel az sokkal közelebb esik Mórhoz. Ugyanis Gánthról Móra egyenes út vezet, ahol gyorsabban tud haladni a Perczel segítségére küldött egység, ezzel szemben Bánhidáról Móra az út nem csak, hogy hosszabb, de dombságok által szabdalt, ahol a menetet vízfolyások is nehezítik, tehát még ezen akadályok által is időt veszít a segítségre induló egység. Továbbá amíg Gánth a visszavonulása útvonalon fekszik, addig Bánhida majdhogynem az ellenkező irányban. Tehát, ha Perczel hátrálni kényszerül, akkor Bánhidától messzebb, de Gánthoz közelebb került volna (Görgey, 1867. 26.). Ezt követően kitér, egy újabb

nem elhanyagolható szempontra, vagyis a katonai egységek menetképességére. Ugyanis az nyilvánvaló, hogy egy jelentősebb katonai egység – mint mondjuk egy hadosztály – haladása lassabb, mint mondjuk pár tucat katonáé. Ebből következőleg tehát – ha azt vesszük alapul, hogy Bánhida Mórtól 4 mérföld volt – nagyjából 9-10 óra menetidőt kell számítani, ha hozzászámoljuk azt, hogy mindhárom fegyvernemből álló egység vonul Móra, amit ráadásul a már korábban említett természeti akadályok is hátráltatnak. Ez Görgey szerint persze csak ideális körülményekre vonatkozik, tehát nem mínusz fokokban és hóban, valamint járatlan utakon való menetelésre, ami tovább növelheti az egység menetidejét (Görgey, 1867, 31–32.). Ezek alapján elmondható, hogy teljességgel nem volt helytálló Perczel állítása az állítólagos Bánhida irányából várt segítséget illetően.

Mindezek után Görgey István a feldunai hadtest vezérkarának iktatókönyvéhez fordult, amely tartalmazza a kiadott utasításokat a hadtestre, és egyes egységeire vonatkozóan, valamint azok jelentéseit. Ezek közül is talán a legjelentősebb Horváth János őrnagy jelentése volt. Horváthot Görgey a Gyórból való visszavonulása előtt küldte Mór térségébe, hogy tájékozódjon Perczel seregének hollétéről. Majd miután Perczel elérte Mórt, Horváth vonuljon Székesfehérvár felé. Ez meg is történt. Majd 30-án, a csata napján Horváth Mór felől hallott ágyúzást, tehát vonulását megszakítva visszatért Móra, ahol tájékozódott az erőviszonyokról és Perczel parancsnoksága alá helyezte magát.

Perczel egy háromezres mellékhadnak ítélte az előtte álló császári sereget. (Valójában ez Jellasics horvát bán vezette kb 15–16 ezer főből álló hadsereg volt, amely a Dunántúlon megkezdett császári támadás jobbszárnyát képezte.) Horváth egysége elsőként támadott rá a Mór előtt kibontakozót császáriakra. A csata azonban gyorsan kedvezőtlen fordulatot vett Perczel seregére nézve, amely végül súlyos vereségbe torkollott. Veszteség főként a gyalogságot érte, amiből több százan estek fogságba Horváth elmondása alapján. Horváth utóbb egy levélben nyilatkozott az akkori viszonyokról és cselekedeteiről. Álláspontját utólag így fejtette ki: *„Az nem áll, hogy Perczel tbknak Görgey tbktől lehetett oly parancsa, miszerint Moórnál fogadja el a csatát. Mert sem Görgey, sem Perczel, nem tudták azt, hogy az osztrák hadsereg centruma Moór felé nyomul vala elő. Ezen kétségtelen előzményből kiindulva, nem történhetett Görgey tbk részéről oly ígéret, mely szerint Perczel tbk támadó cselekvényét Moórnál, oldal mozdulat által támogatni fogná.”* (Görgey, 1867. 39.). Ez alapján sem tűnik fel semmi olyan momentum, vagy egyéb tényező, amely Perczel utólagos állításait igazolni tudná.

A Perczelnek küldendő segítség ígérete más szempontból sem volt reális, Görgey István szerint. Mivel a császári sereg támadásának három iránya volt, a balszárny a Duna mentén haladt, a centrum Windisch-Grätz vezetésével Bicske felé, és a jobbszárny Mór felé. Tehát Görgeinek két irányt kellett ellenőriznie, és esetlegesen feltartani a támadást, ezzel szemben Perczelnek csak egy irányból, viszont neki

eleve koncentrálni voltak az erői. Ez tehát azt jelenti, hogy Görgei feltételezhetően akkor sem igazán tudott volna jelentős segítséget küldeni Perczelnek, ha akart volna, mivel minden erejére szüksége volt ahhoz, hogy a két irányból várható támadást megakassza, de legalábbis lassítsa (Görgey, 1867. 43–44.). Ha tovább vizsgáljuk Perczel akkori pozícióját, akkor feltűnik, hogy valószínűleg az egész helyzet elkerülhető lett volna akkor, ha Perczel óvatosabban jár el, és felderítőkkal biztosítja a maga mögött hagyott területet. Azonban ő ezt elmulasztotta, nem győződött meg arról, hogy várható-e támadás a korábban elhagyott Sárkányi-szoros felől. Ezért is becsülte meg nagyon rosszul a csata elején a támadó császári egység létszámát, és az emiatt növekvő magabiztossága miatt nem vonult vissza, ami végül a vereségéhez vezetett. Viszont, ha gondoskodott volna felderítésről, akkor pontosabb képet is kaphatott volna arról, hogy nagyjából milyen nagyságú ellenséggel áll szemben. Így pedig mérlegelhette volna, hogy szembeszáll vele egyedül, esetleg Görgeitől kér segítséget, vagy inkább nem vállalja a csatát és visszavonul. A mulasztása azonban a vereségéhez vezetett, amiért a felelősség őt terheli (Görgey, 1867. 46.). Görgey az állításai igazolása végett Klapka György a csatáról utólag megfogalmazott gondolatait idézi. Ezek szerint már eleve gondot jelentett az, hogy nem volt egységes vezénylet, hiszen minden hadsereg parancsnok önállóan cselekedhetett, ami főleg Perczel esetében káros volt. Az állítólagos ígéretre kitérve, szerinte a gondolata is

megalapozatlan, hiszen Görgeinek sokkal nagyobb területet kellett ellenőrzése és védelme alatt tartani, amihez amúgy sem volt elegendő a serege, tehát nem küldhetett volna előre segítséget Perczelnek. Az utólagos segítsége pedig nem érhetett oda időben, hiszen a csata gyorsan kedvezőtlen fordulatot vett Perczel számára, amely a serege felbomlásához vezetett. Ez, Klapka szerint végső soron Perczel saját hibájából következett be, mivel fogalma sem volt, hogy mekkora erővel is áll szemben. Különben valószínűleg nem vállalta volna a csatát. Így a vereség egyértelműen az ő felelőssége volt, nem okolható benne sem a kormány, sem pedig Görgei Artúr.

Görgey tanulmányában levonta a tanulságokat a móri csatáról és a vád hitelességéről. Ezek szerint Görgei Artúr, Horváth Mihály állításával ellentétben, nem tudta elérni a célját, ugyanis neki nem az volt a célja, hogy Perczelt lehetetlen helyzetbe hozza, ahogy Horváth állította, hanem a főváros védelme, amit a vereség miatt nem tudott elérni. Hiszen a vereségből következett, hogy az egyik út a három közül már szabad volt a császáriak előtt. Ez pedig Görgei terveit végképp megghiúsította. A vereség több tényezőtől adódott. Elsőként abból, hogy Perczel nem derítette fel, hogy mekkora ellenféllel áll is szemben, hiszen becslései alapvetően rosszak voltak, közel sem tükrözték a valóságos helyzetet. Másodszorban a túlerőből. Ez, a már megkezdett csata kimenetelét egyértelműen a császáriak javára döntötte el. További befolyásoló tényező volt a csatatér, amely kedvezőtlen volt Perczel

sámára. Ugyanis a császáriak kedvezőbb állásból fejlődhettek fel, hadmozdulataikat erdős részek takarták. A korábban otthagyt Sárkányi-szoros sokkal kedvezőbb pozíciókat biztosított volna Perczel kisebb, védekező pozíciót elfoglaló seregének, mint a móri állása. Végső soron pedig Perczel folyamatos taktikai hibái pecsételték meg az ő és serege sorsát. Ugyanis a csata elején beérte azzal, hogy folyamatosan ágyúztatta azt a helyet, ahonnan az ellenség támadását várta, ezzel pedig időt hagyott annak, hogy rendben felfejlődjön és túlerejénél fogva könnyedén megverje a vele szemben álló Perczel-féle hadsereget.

Modernkori álláspontok

Miután megnéztük milyen érveket, szempontokat hozott fel Görgey István a vád érvénytelenítése érdekében, meg kell vizsgálnunk azt is, hogy milyen nézetet vall a csatáról a modern magyar hadtörténetírás és mennyire vannak ezzel összhangban a Görgey által megfogalmazott szempontok. Ehhez alapvetően Bona Gábor és Hermann Róbert nézeteit hívom segítségül. Hermanntól egy, a csatával külön is foglalkozó tanulmányát, míg Bonánál egy, a szabadságharc katonai történetét feldolgozó munkájának vonatkozó részletét veszem alapul. Hermann tanulmányából megtudhatjuk, hogy Perczel, bár bátor katona és parancsnok volt, ám híján volt a taktikai képzettségnek. Ez pedig szükségszerűen ahhoz vezetett, hogy azokban a szituációkban, amelyek nagyfokú taktikai ismereteket követelnek, azok híján inkább

saját megérzéseire, intuíciójára hagyatkozott, amelyek általában cserbenhagyták a tábornokot. Így sokszor saját vakmerő, meggondolatlan viselkedése okozta a saját, és serege veszét is. Ennek ékes példáját láthattuk Móránál is, ahol – Hermann szerint – a császári sereg legrosszabb hadvezérei közé tartozó hadvezértől, Josip Jellacic, horvát bántól szenvedett vereséget.

Hermann értékelés szinte rögtön összecseng Görgey Istvánéval. Ugyanis ő is kiemeli, hogy Perczel nem derítette fel a területet, nem próbálta kikémlélni az ellenség nagyságát. Továbbá hozzáteszi, hogy a csata előtt összehívott haditanács javaslata ellenére vállalta a csatát. Pedig az inkább a visszavonulást tanácsolta Perczelnek. Szándékáról nem próbálta meg értesíteni Görgeit sem, elvágyva magától annak a lehetőségét, hogy esetlegesen a csata közben segítséget kapjon. Perczel tisztjei figyelmeztették állásának kedvezőtlen felvételére, ám ő inkább saját megérzésére hagyatkozott (Hermann, 2001. 83.). Jellacic eredeti elhatározása szerint nem akart csatázni 30-án, ám mivel értesült róla, hogy Perczel Mórán táborozik, úgy ítélte meg, hogy kedvező helyzetben van, és meglepheti őt. Elhatározását gyorsan a gyakorlatba ültette át, amikor parancsot adott a Mór közelébe való nyomulásra. Pontos számai nem voltak Perczel seregét illetően, ezért rosszul ítélte meg annak nagyságát. Nagyjából 8-10 ezerre becsülte, ezzel szemben a valós szám körülbelül 6500-at tett ki. Nem az egész seregét kívánta bevetni, ám még így is bőven túlerőben

volt a magyar csapatokhoz képest. A csata előtti kaotikus állapotokat érzékelteti a tanulmányban idézett visszaemlékezés is, amelyek arra engednek következtetni, hogy a Perczel-féle sereg vezetésének kész terv híján rögtönöznie kellett, amely nem ment éppen a legjobban (Hermann, 2001. 87.). A hadsereg felállása a balszárnynon volt a legerősebb, a centrumban maga Perczel vezényelt. A leggyengébb rész a jobbszárnny volt, tartalék pedig alig volt, és bár erre tisztjei külön felhívták Perczel figyelmét ő a saját feje után ment, illetve nem is igazán volt miből tartalékot képeznie.

Mivel Jellacic a magyar felállítás feltérképezése során a jobbszárnnyat vélte – egyébként helyesen – a leggyengébbnek, ezért először azt próbálta felmorzsolni, hogy később átkarolhassa, és megfossza a visszavonulási útvonalától az egész magyar sereget. Ezen terve a csata elején akadályba ütközött, ugyanis a jobbszárnny ellen küzdött gyalogságát viaszorították a magyar ütegek. Ennek hatására néhány század és pár löveg indult meg a Jellacic centrumát takaró erdőbe, ám onnan gyorsan kiszorították őket, és az üldözött századok gyors bomlásnak indultak Mór felé véve útjukat. Jellacic ennek következményeként újabb támadást vezényelt a magyar jobbszárnny ellen. Ez már sokkal sikeresebb volt, mint az előző, ugyanis sikerült megverni az ott harcoló zászlóalj, amely futásnak eredt. Ottinger lovasdandárjával két irányba intézett támadást. A dandár egyik fele a centrumban lévő magyar ütegek ellen támadt, míg a másik fele a balszárnnyon lévő lovaságot rohamozta meg. A centrum ellen

intézett rohamot siker koronázta. Ezzel szemben a balszárnynon rohamra induló császári vértések heves harcba keveredtek a Császár-huszárokkal, ám a jelentős túlerő miatt a huszárok kénytelenek voltak visszavonulni. Végül a két szárnyon kialakult helyzet miatt Perczel kiadta a parancsot a visszavonulásra. Mór városában is harc alakult ki a benyomuló császári lovasság és az odamenekült honvéd gyalogság között. Utcai harcok vették kezdetüket, amelyből a gyalogság próbált kimenekülni. Ezekbe az igencsak szorult pillanatokba enged betekintést pár rövid visszaemlékezés, amely érzékelteti, min mentek keresztül akkor, a menekülő katonák (Hermann, 2001. 96.).

A felbomlott és menekülő magyar egységek közül sokan városban kerestek menedéket, hogy azon keresztül Székesfehérvár irányába vegyék útjukat. Azonban nem csak Móron keresztül, hanem a Mórt körülvevő dombokon keresztül is menekültek a felbomlott csapatok, amerre éppen csak tudtak. A város megtisztítása és a rövid üldözés során a császáriak több száz foglyot ejtettek. Szó esik a Karger-dandár-ról is, amely biztosította a menekülők egy részének visszavonulását. Ám Hermann úgy véli semmiképp sem avatkozhatott volna a csatába, mivel eleve nem tudott az ütközetről, és ha a csata kezdetekor el is indult volna a csatatérre, valószínűleg akkor sem ért volna oda időben. Ezen kívül, ha oda is ért volna, akkor sem módosított volna az erőviszonyokon, hiszen a császári sereg eleve túlerőben volt a csatatéren és azon kívül is. Perczel Székesfehérvárra hátrált, majd az üldözéstől tartva még

tovább vonult vissza. Egészen Seregélyesre, ahonnan jelentést küldött Kossuthnak (KLÖM, XIII. 557). Ebben Görgei Artúrra hárítja a felelősséget a bekövetkezett vereség miatt. A csatában egyik fél sem vesztett jelentős számú embert, ám foglyok tekintetében a magyar veszteség ezres nagyságrendű volt. Hermann szerint a vereség egyértelműen Perczelt terheli, aki meggondolatlanul vágott bele a csatába. Nem kért segítséget Görgeitől és az állásai eleve kedvezőtlenek voltak. Jellacic leginkább lovasságának köszönhetette a győzelmet, amely egyértelműen túlerőben volt. Hermann felveti Kossuth felelősségét is, ugyanis ismerte Perczel természetét, sejtette, hogy egy kis bátorítás Perczelnek elég ahhoz, hogy csatát vállaljon. A csata következményeként a fővárost ki kellett üríteni, mivel már nem mutatkozott esély arra, hogy a két sereg valahol a főváros előtt egyesülve eséllyel bocsátkozzon csatába a császári seregek ellen (Hermann, 2001. 101–102.).

A Bona Gábor által szerkesztett *A szabadságharc katonai története* című könyvben is hasonló helyzetelemzéssel találkozunk, mint Hermann Róbertnél, vagy Görgey Istvánnál. Bona Gábor (ő írta a vonatkozó részt a „téli hadjáratról” a kötetben) kiemeli, hogy nagy jelentősége volt az ütközet elfogadásában annak, hogy Kossuth erre bízta Perczelt. Illetve a hivatalos parancson túl még egy magánlevélben is erre ösztökölte. Perczel hibázott a csata elfogadásával, ám nem csak ebben, hanem abban is, hogy nem értesítette arról Görgeit, nem kért tőle segítséget. Érdekes, hogy Bonánál

feltűnik egy részlet, ami Hermannál nem, ugyanis Bona szerint Perczel végzett felde-
rítést az ellenségre vonatkozóan, igaz, hogy
még így is rosszul mérték fel annak az
létszámát. Ez a rosszul megállapított adat
pedig elbizakodottá tette Perczelt, aki
túlzottan vakmerően bocsátkozott harcba.
Kiemeli az erdő szerepét is, amely kellő
védelmet nyújtott a császáriaknak, és egy
részüket el is rejtette, amely alapján
könnyen alá is becsülhették a császári sereg
nagyságát, akár csata közben is. Továbbá
Bona szerint is nagy, sőt döntő jelentőségű
volt, hogy nagyjából a csata felénél Jellacic
lovasdandárjai megjelentek a csatatéren.
Ezek ugyanis végképp a császáriak javára
billentették a mérleg nyelvét. Létszám és
képzettség tekintetében is bőven felül
múlták a magyar csapatokat. A súlyos vere-
ség miatti veszteséget ő nagyjából 1500
főre teszi a magyarok részéről, amelynek
jórészét a fogságba esettek tették ki (Bona,
1998. 172-173.). A vereség következmé-
nyeként a főváros védelme szinte lehetet-
lenné vált, hiszen a csata után Jellacic
szabadon tevékenykedhetett. A császári
seregekkel egyedül a Görgei Artúr vezette
Feldunai-hadtest volt szembeállítható,
amely azonban létszám tekintetében alul-
múlta a császári seregeket. Ezért is kellett
pár nappal később feladni a fővárost.

Konklúzió

Görgey István remekül ismerte fel Hor-
váth Mihály és rajta keresztül Perczel Mór
állításainak a gyengepontjait. Ugyanis a-
mint logikus fejtegetéssel, részleteiben
vizsgálta meg Perczel állításait, látta, hogy

azok tulajdonképpen csak logikátlan dol-
gokra alapuló, Görgei Artúr lejárátását cél-
zó állítások. Az állítólagos segítségnyúj-
tásra nem akadt sem akkor, sem pedig a
mai napig semmilyen bizonyíték. Ez a vád
jórészt Perczel kitalációján alapult, rész-
ben, hogy lejárassa Görgei Artúrt, részben
pedig, hogy a saját alkalmatlanságát palás-
tolja vele. Görgey vizsgálata érvei és helyt-
állónak bizonyultak. Annál is inkább mivel,
miután Horváth Mihály megismerte Gör-
gey tanulmányát beismerte a tévedését,
amelyet műve első kiadásánál elkövetett.
Műve második kiadásában megköveti
Görgei Artúrt, és Görgey István munká-
jának köszönhetően felmenti Artúrt azon
vád alól, miszerint a móri csatában elsen-
vedett vereség miatti felelősség az övé len-
ne (Horváth, 1872. 203–204.). Ez ugyanis
egyedül Perczel Mórt terhelte. Görgey Ist-
ván tehát, ha csak részlegesen is, de akkor
célrt ért munkájával, és részben sikerült
felmentenie a bátyját. Munkája szakszerű-
ségét és érvei helyességét azonban az is
jelzi, hogy a modern történettudomány is
elismerte azokat. Hovatovább épített rá-
juk, amikor a szabadságharc ezen részletét
vonta vizsgálat alá. Görgey munkája
kikerülhetetlenné vált a móri csata megíté-
lése, és Perczel Mór tevékenysége szem-
pontjából. Kijelenthető tehát, hogy a rögz-
s útton megtett első lépés nem bizonyult
ballépésnek, sőt!

Irodalom

Bona Gábor (Szerk)(1998): A szabadság-
harc katonai története. Zrínyi Kiadó.
Budapest.

- Görgey Artúr (1988): Életem és működésem Magyarországon 1848-ben és 1849-ben. I-II. Európa Könyvkiadó. Budapest. Görgey István fordítását átdolgozta, a bevezetőt és a jegyzeteket írta: Katona Tamás.
- Görgey István (1904): A Görgey-nemzetség története. Magyar Történelmi Társulat. Budapest.
- Görgey István (1916): Görgey Arthur ifjúsága és fejlődése a forradalomig. Magyar Tudományos Akadémia. Budapest.
- Görgey István (1885-1888): 1848 és 1849-ből. Élmények és benyomások. Okiratok és ezek magyarázata, I-III. kötet. Franklin Társulat. Budapest.
- Görgey István (1867): A moóri csata - Történet-kritikai tanulmány. Osterlamm Károly. Pest.
- Hermann Róbert (2001): Róbert: Perczel Mór dunántúli hadjárata és a móri ütközet. Aetas 2001/2.
- Horváth Mihály (1872): Magyarország függetlenségi harcának története 1848 és 1849-ben. Ráth Mór. Pest.
- KLÖM XIII. Kossuth Lajos Összes Munkái XIII. S. a. r.: Barta István. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1955.
- KLÖM XV. Kossuth Lajos Összes Munkái XV. S. a. r.: Barta István. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1955.
- Új magyar életrajzi lexikon (2001). Főszerk.: Markó László. Magyar Könyvklub.